

РЕЦЕНЗІЯ

доктора економічних наук, професора Івченка Є.А.

на дисертаційну роботу Піменова В.С.

на тему «Інноваційне забезпечення економічного розвитку та конкурентоспроможності промислових кластерів регіону», яку подано до здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 Економіка

Актуальність обраної теми дослідження та зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами

Сучасний економічний розвиток регіонів значною мірою визначається їх здатністю забезпечувати технологічне оновлення промисловості, активізувати інноваційну діяльність та формувати стійкі конкурентні переваги. Особливого значення ці процеси набувають для України, де відновлення виробничого потенціалу, структурна модернізація економіки та посилення її конкурентоспроможності потребують ефективного поєднання ресурсів підприємницького сектору, науки, освіти, органів влади та інституцій інноваційної інфраструктури. Сучасні дослідження також засвідчують збереження суттєвої регіональної диференціації інноваційної активності промисловості та наявність обмежень, пов'язаних із фінансуванням, взаємодією науки і бізнесу, технологічною та цифровою інфраструктурою.

Однією з перспективних форм організації такої взаємодії є промислові кластери, спроможні об'єднувати виробничий, науково-технологічний, кадровий та інфраструктурний потенціал регіону. Розвиток кластерних утворень сприяє активізації інноваційних процесів, поширенню знань і технологій, підвищенню ефективності використання регіональних ресурсів та створенню передумов для зміцнення конкурентних позицій регіональної економіки. Значення кластерного підходу для модернізації промисловості та розвитку інноваційних екосистем відображається й у сучасних напрямках державної політики України.

Водночас результативність промислових кластерів залежить не лише від наявності відповідного ресурсного потенціалу, а й від сформованості системи їх інноваційного забезпечення. Необхідним є узгодження організаційних, інституційних, фінансових, інформаційних і цифрових складових кластерного розвитку, удосконалення підходів до оцінювання інноваційної спроможності та конкурентоспроможності кластерів, а також формування механізмів ефективної взаємодії учасників кластерної екосистеми. Саме комплексне поєднання таких складових становить основу наукового задуму дисертації Піменова В.С.

У зв'язку з цим тема дисертаційної роботи Піменова Володимира Сергійовича «Інноваційне забезпечення економічного розвитку та конкурентоспроможності промислових кластерів регіону» є актуальною та своєчасною. Її дослідження має значення для подальшого розвитку теоретичних і методичних засад функціонування промислових кластерів, удосконалення інструментів їх інноваційного розвитку та підвищення внеску кластерних утворень у забезпечення конкурентоспроможності й економічного розвитку регіонів України.

Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану наукових досліджень Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Київ). При виконанні теми Е-03-25 «Обліково-аналітичне та організаційно-економічне забезпечення розвитку регіону» автором обґрунтовано теоретичні засади формування конкурентоспроможності промислових кластерів на основі інноваційного розвитку. При виконанні теми ДН-01-26 «Формування політик сталого економічного розвитку для повоєнного відновлення територіальних громад в умовах цифрової трансформації економіки» (номер державної реєстрації № 0126U001307, 2026-2028 рр.) автором розроблено концептуальну модель взаємозв'язку інноваційного забезпечення, конкурентоспроможності промислових кластерів та економічного розвитку регіону.

Структура роботи, оцінка змісту дисертації та її завершеність

Дисертаційна робота Піменова Володимира Сергійовича має логічно сформовану структуру, яка відповідає меті та завданням дослідження і забезпечує послідовність розкриття проблематики інноваційного забезпечення економічного розвитку та конкурентоспроможності промислових кластерів регіону. Побудова роботи відображає рух від теоретико-методологічного осмислення предмета дослідження через аналітичне оцінювання та моделювання до розроблення організаційно-економічних і прикладних положень. Розділи є взаємопов'язаними, а результати кожного з них формують основу для подальшого розвитку авторського наукового задуму.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Основний текст роботи викладено на 201 сторінці. Дисертація містить 25 таблиць і 57 рисунків, що забезпечують належну візуалізацію аналітичних матеріалів, авторських моделей, методичних положень і запропонованих механізмів. Список використаних джерел налічує 245 найменувань, що свідчить про опрацювання достатньої теоретичної та інформаційної бази за напрямом дослідження. Роботу доповнюють 2 додатки, в яких представлено матеріали, що конкретизують окремі результати дослідження.

У першому розділі «Теоретико-методологічні основи інноваційного забезпечення економічного розвитку та конкурентоспроможності промислових кластерів регіону» досліджено промислові кластери як інституційну основу інноваційного розвитку та конкурентоспроможності регіону, розкрито зміст інноваційного забезпечення як чинника їх економічного розвитку, а також обґрунтовано засади формування конкурентоспроможності промислових кластерів на основі інноваційного розвитку.

Другий розділ «Оцінювання стану інноваційного забезпечення та конкурентоспроможності промислових кластерів регіону» має аналітико-методичну спрямованість. У ньому здійснено оцінювання сучасного стану інноваційного забезпечення розвитку промислових кластерів, досліджено трансформаційні чинники їх інноваційного розвитку, розвинуто положення

щодо неокластеризації, а також представлено економіко-математичне моделювання і методику оцінювання рівня конкурентоспроможності промислових кластерів.

У третьому розділі «Організаційно-економічний механізм інноваційного забезпечення економічного розвитку та конкурентоспроможності промислових кластерів» результати попередніх етапів дослідження набувають прикладного спрямування. Автором сформовано організаційно-економічний механізм інноваційного забезпечення розвитку та конкурентоспроможності промислових кластерів регіону, запропоновано інструментарій його реалізації та визначено підходи до оцінювання результативності його застосування.

Структурна узгодженість розділів, послідовність переходу від теоретичних положень до методичного інструментарію та практичних розробок, а також відповідність сформульованих висновків поставленим завданням дають підстави позитивно оцінити зміст і завершеність проведеного дослідження. Загалом дисертаційна робота Піменова В.С. є цілісним, самостійним і завершеним науковим дослідженням, у якому одержані результати логічно підпорядковані досягненню поставленої мети та вирішенню визначених наукових завдань.

Наукова новизна одержаних результатів

Основний науковий результат дисертаційної роботи полягає в обґрунтуванні та розробленні цілісної системи інноваційного забезпечення економічного розвитку і конкурентоспроможності промислових кластерів регіону, що поєднує теоретичні положення неокластеризації, методичний інструментарій оцінювання, економіко-математичне моделювання та організаційно-економічний механізм, що дозволяє забезпечити узгоджену взаємодію суб'єктів кластерної екосистеми, визначати пріоритетні напрями інноваційного розвитку, підвищувати результативність функціонування промислових кластерів та їх внесок в економічний розвиток і конкурентоспроможність регіону.

Основні результати дисертаційної роботи, що визначають її наукову новизну, полягають у такому:

Вперше

розроблено концептуальну модель взаємозв'язку інноваційного забезпечення, конкурентоспроможності промислових кластерів та економічного розвитку регіону, яка, на відміну від існуючих, ґрунтується на послідовній інтеграції ресурсного потенціалу, складових інноваційного забезпечення, інноваційних процесів, конкурентних переваг і конкурентоспроможності промислових кластерів у єдину систему формування економічних результатів регіону, що дозволяє комплексно обґрунтовувати механізми забезпечення сталого економічного розвитку та підвищення ефективності функціонування промислових кластерів;

Удосконалено

концептуальну модель формування конкурентоспроможності промислових кластерів на засадах інноваційного розвитку, яка, на відміну від існуючих, інтегрує організаційно-економічні, техніко-технологічні, науково-освітні та інституційні складові в єдину систему взаємодії, що дозволяє комплексно оцінювати конкурентні переваги кластерів, активізувати інноваційну діяльність їх учасників та забезпечувати сталий економічний розвиток регіону;

економіко-математичну модель та методику оцінювання рівня конкурентоспроможності промислових кластерів, яка, на відміну від існуючих, поєднує оцінювання динаміки обсягів виробництва та реалізації продукції з урахуванням ключових показників інноваційного розвитку, що дозволяє визначати інтегральний рівень конкурентоспроможності кластера, своєчасно виявляти тенденції його розвитку та обґрунтовувати управлінські рішення щодо підвищення ефективності функціонування;

організаційно-економічний механізм інноваційного забезпечення розвитку та конкурентоспроможності промислових кластерів регіону, який, на відміну від існуючих, базується на інтеграції організаційного, ресурсного,

інфраструктурного, інформаційно-аналітичного та нормативно-правового модулів із цифровими інструментами управління, механізмами неокластеризації та системою економіко-математичного оцінювання конкурентоспроможності, що забезпечує підвищення ефективності взаємодії учасників кластерної екосистеми, посилення синергетичних ефектів, зростання доданої вартості та конкурентоспроможності промислових кластерів і сприяє економічному розвитку регіону;

інструментарій реалізації організаційно-економічного механізму інноваційного забезпечення промислових кластерів, який, на відміну від існуючих, базується на інтеграції економічних інтересів підприємств-резидентів, науки, освіти, органів державної влади та інститутів підтримки інновацій, що забезпечує посилення синергетичних ефектів, активізацію інноваційної діяльності та підвищення конкурентоспроможності промислових кластерів;

Уточнено

підхід до визначення сутності інноваційного промислового кластера, який, на відміну від існуючих, ґрунтується на його розгляді як інституційно інтегрованої системи взаємодії суб'єктів інноваційної діяльності, об'єднаних технологічною мережею, що забезпечує синергію інноваційних процесів, розвиток інноваційного потенціалу та формування довгострокових конкурентних переваг промислового кластера і регіону;

Набули подальшого розвитку

матриця комплексної оцінки інноваційної спроможності розвитку промислових кластерів, яка, на відміну від існуючих, інтегрує міжнародні індикатори Global Innovation Index, регіональні статистичні показники інноваційної діяльності та авторське оцінювання взаємозв'язку інституційної, кадрової, фінансової, виробничої й технологічної складових інноваційного забезпечення, що дозволяє комплексно визначати рівень інноваційної спроможності промислових кластерів і обґрунтовувати стратегічні напрями підвищення їх конкурентоспроможності;

теоретико-методичні положення щодо неокластеризації промислових кластерів, які, на відміну від існуючих, ґрунтуються на інтеграції цифрових платформ, технологічних мереж, крос-інновацій, механізмів трансферу технологій, відкритих інновацій та інструментів штучного інтелекту в єдину мережеву інноваційну екосистему, що забезпечує підвищення інноваційної активності, прискорення технологічної модернізації та зміцнення конкурентоспроможності промислових кластерів і економічного розвитку регіону.

Теоретичне та практичне значення результатів дослідження

Теоретичне значення одержаних результатів полягає у розвитку теоретико-методологічних засад інноваційного забезпечення економічного розвитку та конкурентоспроможності промислових кластерів регіону. У дисертації поглиблено наукові уявлення про промисловий кластер як інституційно інтегровану систему взаємодії суб'єктів інноваційної діяльності, розвинуто положення щодо формування конкурентоспроможності кластерних утворень на засадах інноваційного розвитку та обґрунтовано взаємозв'язок між інноваційним забезпеченням, конкурентоспроможністю промислових кластерів і результатами економічного розвитку регіону.

Важливе теоретичне значення мають розвинуті у роботі положення неокластеризації, відповідно до яких сучасний промисловий кластер розглядається в контексті переходу від традиційної територіально локалізованої форми взаємодії до мережевої інноваційної екосистеми. Інтеграція цифрових платформ, технологічних мереж, відкритих і крос-інновацій, трансферу технологій та інструментів штучного інтелекту розширює теоретичне підґрунтя дослідження сучасних форм кластерного розвитку.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання розроблених положень органами державної влади та місцевого самоврядування, кластерними об'єднаннями і промисловими підприємствами при формуванні та реалізації регіональної кластерної й інноваційної політики,

визначенні пріоритетів інноваційного розвитку та підвищенні конкурентоспроможності промислових кластерів.

Прикладну цінність мають запропоновані автором матриця комплексного оцінювання інноваційної спроможності розвитку промислових кластерів, економіко-математична модель і методика комплексного оцінювання рівня їх конкурентоспроможності, а також організаційно-економічний механізм інноваційного забезпечення. Їх застосування створює можливості для діагностики стану кластерного розвитку, виявлення його проблемних складових, обґрунтування пріоритетних напрямів інноваційних змін та підвищення обґрунтованості управлінських рішень.

Практичну спрямованість дослідження посилює розроблений інструментарій реалізації організаційно-економічного механізму, який передбачає узгодження економічних інтересів підприємств-резидентів кластерів, представників науки й освіти, органів влади та інституцій інноваційної підтримки. Це створює організаційне підґрунтя для активізації взаємодії учасників кластерної екосистеми, посилення синергетичних ефектів та підвищення результативності інноваційного розвитку.

Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях

За результатами проведених досліджень Піменов В.С. опублікував у відкритому друці 12 наукових праць, серед яких 6 статей – у наукових виданнях України, які віднесено до категорії Б. Загальний обсяг публікацій – 7,3 д.а., з яких особисто здобувачеві належать 5,1 д.а. За змістом та кількісними вимогами наукові публікації дисертанта повною мірою відповідають вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12 січня 2022 р.

Відсутність (наявність) порушень принципів академічної доброчесності

Аналіз змісту дисертаційної роботи та одинадцяти наукових праць автора, опублікованих у відкритому друці, дає підстави стверджувати, що при їх підготовці було дотримано принципи академічної доброчесності. У всіх випадках використання ідей, підходів, наукових методів або певних результатів досліджень інших учених, а також під час залучення статистичних та аналітичних матеріалів, автор зробив посилання та коректно вказав джерела інформації, які відображено у списку використаних джерел роботи. Для кожної з наукових публікацій, виконаних у співавторстві, чітко визначено особистий внесок здобувача та у тексті дисертації використано виключно власні ідеї та пропозиції дисертанта.

Зауваження та недоліки дисертації щодо її оформлення і змісту

Загалом робота залишає за собою позитивне враження і заслуговує на схвалення. Проте необхідно також відмітити положення дисертації, які носять дискусійний характер.

1. У першому розділі дисертаційної роботи (пп. 1.1.) автором здійснено комплексний аналіз теоретичних підходів до дослідження економічного розвитку, інноваційної діяльності та кластеризації економіки. Водночас під час розгляду еволюції наукових підходів до формування промислових кластерів доцільно було б ширше представити їх класифікацію за сучасними ознаками, зокрема залежно від рівня цифровізації, характеру взаємодії учасників кластерної мережі, особливостей інноваційної діяльності та джерел формування конкурентних переваг. Це дозволило б більш системно представити місце запропонованої автором концепції неокластеризації серед існуючих наукових підходів та посилити логіку викладу теоретичного матеріалу.

2. У дисертаційній роботі наведено результати аналізу сучасного стану розвитку промислових кластерів та визначено чинники їх конкурентоспроможності (пп. 1.3., 3.1.). Разом із тим доцільно було б більш

детально висвітлити особливості взаємодії промислових підприємств із закладами вищої освіти, науковими установами та інноваційною інфраструктурою в межах кластерних утворень. Розширення цього аспекту дозволило б більш повно охарактеризувати механізми формування інноваційного середовища та розвитку людського капіталу в промислових кластерах.

3. У роботі автором запропоновано концепцію неокластеризації та обґрунтовано напрями її практичної реалізації. Разом із тим, на думку рецензента, у дисертації недостатньо чітко розкрито механізм взаємозв'язку між окремими складовими запропонованого організаційно-економічного механізму, а також послідовність реалізації його окремих етапів. Більш детальне відображення взаємодії між суб'єктами кластерної системи, інформаційними потоками, інструментами державної підтримки та очікуваними результатами реалізації механізму дозволило б підвищити наочність авторських розробок та полегшило б їх практичне використання (пп. 3.1.).

4. У третьому розділі дисертації автором запропоновано практичні рекомендації щодо інноваційного забезпечення економічного розвитку та конкурентоспроможності промислових кластерів регіону (пп. 3.3.). Водночас доцільно було б наприкінці роботи подати узагальнену структурно-логічну схему реалізації запропонованих рекомендацій із визначенням послідовності їх впровадження, відповідальних суб'єктів, необхідних ресурсів та очікуваних результатів. Це дозволило б зробити практичні рекомендації більш системними та зручними для використання органами державної влади, місцевого самоврядування й суб'єктами господарювання

Незважаючи на наявність дискусійних положень, вони не знижують загального позитивного враження від роботи.

Загальні висновки щодо відповідності дисертації вимогам, що висуваються до наукового ступеню доктора філософії

Дисертаційну роботу «Інноваційне забезпечення економічного розвитку та конкурентоспроможності промислових кластерів регіону» написано на актуальну тему. Дисертація є повністю завершеною науковою працею, яка має наукову цінність та практичну значущість. За формальними та змістовними ознаками дисертація відповідає вимогам пунктів пп. 6, 7, 8 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 та основними положеннями «Вимог до оформлення дисертації» (затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40), а її автор Піменов Володимир Сергійович заслуговує на присудження за результатами публічного захисту ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 Економіка.

Рецензент,

доктор економічних наук, професор,
декан факультету економіки та
управління Східноукраїнського
національного університету ім. В. Даля
Міністерства освіти і науки України
(м. Київ)

Євген ІВЧЕНКО

Підпис декана факультету

економіки та управління

доктора економічних наук, професора Івченка Є.А.

ЗАСВІДЧУЮ:

Начальник відділу кадрів

Ольга КУРТОВА